

ΕΚΤΑΚΤΟΣ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 10ΗΣ ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1973

ΠΡΟΕΔΡΙΑ Κ. ΗΛΙΑ ΜΑΡΙΟΛΟΠΟΥΛΟΥ

ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΥ Κ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ Κ. ΛΟΥΡΟΥ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ

Ὁ Γεώργιος Παπανικολάου εἶναι μία ἀπὸ τὶς τρεῖς ἐξαιρετικὲς προσωπικότητες ποῦ ἔχει τιμήσει ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν μὲ τὴν ἀνωτάτη διάκρισή της, τοῦ Ἐπιτίμου Μέλους. Ὑποχρέωση λοιπὸν ἐκπληρώνει ἡ Ἀκαδημία μὲ τὴν τέλεση ἐπιστημονικοῦ μνημοσύνου γιὰ τὸ Ἐπίτιμο Μέλος της, τὸ μεγάλο τέκνο τῆς Πατριίδας μας, ποῦ ἔθεσε τὴν ἀνεξίτηλη σφραγίδα του στὴν προσπάθεια τῆς σωτηρίας τῆς ἀνθρωπότητας ἀπὸ νόσο ἐπάραιτη, βασανιστικὴ καὶ συχνὰ θανατηφόρο, καθὼς καὶ ἐπειδὴ διευκόλυνε σημαντικὰ τὴν διάγνωση καὶ τὴν θεραπεία πολλῶν ἄλλων παθήσεων.

Πέρασαν ἕνδεκα χρόνια ἀπὸ τότε ποῦ ὁ Παπανικολάου ἔκλεισε γιὰ πάντα τὰ μάτια του σὲ ἡλικία 79 χρόνων. Εἶχε γεννηθεῖ στὰ 1883 καὶ πέθανε στὰ 1962.

Πῶς νὰ ἀρχίσει κανεὶς τὴν ἐξιστὴρηση τοῦ βίου του, χωρὶς νὰ θεωρηθεῖ ὅτι διηγεῖται δύσκολα πιστευτὸ μυθιστόρημα. Μία κινηματογραφικὴ ταινία ποῦ ἔγινε μὲ τὴν πρωτοβουλία τῆς Ἀμερικανικῆς Ἀντικαρκινικῆς Ἐταιρείας, γιὰ νὰ τιμήσει τὴν μνήμη καὶ τὸ ἔργο του, καὶ ποῦ ἔχει προβληθεῖ σὲ ὁλόκληρη τὴν Ὑφήλιο καὶ στὴν ἑλληνικὴ τηλεόραση, προσπάθησε νὰ ἀποδώσει τὴν σταδιοδρομία του μὲ τὸν τίτλο «Ἡ Ὀδύσσεια τοῦ Dr. Pap». Ἐτσι τὸν ὀνόμασε συγκόπτοντας τὸ ὄνομά του ἢ παγκόσμια κοινὴ γνώμη. Ἡ δραματικὴ ἀναπαράσταση τοῦ περιβάλλοντος χωρὶς νὰ ὑπάρχει ὁ πρωταγωνιστής, παρὰ μονάχα σὲ ἀναμνηστικὲς φωτογραφίες, εἶναι βέβαια πολὺτιμη, ὅταν βοθηθεῖ ἡ φαντασία. Ἀλλὰ ἡ λεκτικὴ καὶ ἀχροαματικὴ προσπάθεια ἀποτελεῖ ἀπαραίτητο βιογραφικὸ συμπλήρωμα.

Γιὰ ὅποιον ἀναλάβει νὰ σκιαγραφήσει μιὰ μεγάλη φυσιογνωμία, εἶναι σπουδαῖο προνόμιο τὸ νὰ ἔχει συνδεθεῖ φιλικὰ μαζί της. Ὁ χρόνος, ποῦ ὅλα τὰ σαρώ-

νει, επιτρέπει έτσι την προσπάθεια, ή μνήμη και τὰ λόγια νὰ ξαναζωντανεύουν τὸν ἄνθρωπο πὸν ἔφυγε. Γιατὶ δὲν πεθαίνει κανεὶς πραγματικά, παρὰ μόνον ὅταν λησμονεῖται. Οἱ πράξεις πὸν ἀξίζουν μένονν ἀνεξίτηλες. Ἄλλὰ ὁ ἄνθρωπος εὐκόλα παραμορφώνεται ἀπὸ τὴν φαντασία πὸν προσπαθεῖ νὰ ἐξάρει τὶς ἀρετές του ἢ νὰ ἀμαυρώσει τὰ ἐλαττώματά του. Ὅταν ὁμως ἡ μορφή εἶναι ἀκόμη νωπή, ὅταν ἡ φωνή του ἐξακολουθεῖ νὰ προκαλεῖ τὴν παραίσθηση τῆς ἀκοῆς καὶ ὅταν τὸ βλέμμα φωτίζει ἀκόμη τὴν ἀνάμνησή του, ἡ σκιαγράφηση στηρίζεται σὲ ζωντανὰ στοιχεῖα πὸν δὲν ἀπέχουν ἀπὸ τὴν πραγματικότητα. Καὶ ὁ συναισθηματισμὸς ζωγραφίζει μὲ χρώματα τῆς ψυχῆς τὸν ἀξέχαστο φίλο.

Ἔτσι, ἄς μοῦ ἐπιτραπεῖ ἄν, ἐκπληρώνοντας ἐντολή τῆς Ἀκαδημίας, συνδύσω μαζί μὲ τὰ ἀντικειμενικὰ στοιχεῖα τῆς δράσεως τοῦ Γεωργίου Παπανικολάου τῆς προσωπικότητάς του τὴν ἀτομική μου μνήμη, γιὰ νὰ προσπαθῆσω νὰ ἀποδώσω τὸν ἄνθρωπο πὸν γνώρισα ἀπὸ κοντὰ καὶ τὸ ἔργο του, σήμερα πολῦτιμο κτῆμα ὄλου τοῦ κόσμου.

Τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1961, 78 περίπου χρόνων, ἐτοιμαζόταν νὰ ἐγκαταλείψει τὴν Νέα Ὑόρκη, τὸ περιβάλλον, δηλαδή, πὸν γιὰ 40 χρόνια εἶχε πλαισιώσει τὴν δραστηριότητά του. Καὶ ἔφυγε, ὄχι γιὰ νὰ ἀναπανθεῖ, ὅπως εἶχε κάθε δικαίωμα νὰ ἀπαιτήσῃ ὕστερα ἀπὸ ἀκατάπανστους ἀγῶνες. Ἄλλὰ ἔφυγε γιὰ νὰ ἀποδυθεῖ σὲ νέες προσπάθειες. Ὁ θαυμασμὸς γιὰ τὴν σημασία τοῦ ἔργου του τοῦ εἶχε ἰδρῦσει ἓνα μεγάλο Ἴνστιτούτο στὸ Μιαμί τῆς Φλόριδας, πὸν φέρει τὸ ὄνομά του καὶ πὸν ὁ ἴδιος θεωροῦσε σὰν τὴν ἐκπλήρωση τοῦ ὄνειρου του. Τὴν δημιουργία, δηλαδή, τῆς «Στέγης τῆς Κυτταρολογίας». Ὅταν τοῦ πρότειναν νὰ ἀναλάβῃ τὴν διεύθυνση αὐτοῦ τοῦ Ἴνστιτούτου, ἡ ἀπόφασή του ἦταν, ὅπως ὁ ἴδιος τὴν χαρακτηρίζει σ' ἓνα γράμμα πὸν μοῦ ἔστειλε, «σκληρή», νὰ ἐγκαταλείψει, δηλαδή, ἔπειτα ἀπὸ τόσα χρόνια τὴν Νέα Ὑόρκη, . . . «ἀλλὰ δὲν βλέπω πῶς θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἀρνηθῶ νὰ θυσιάσω μιὰ ἀπὸ τὶς μεγαλύτερες φιλοδοξίες τῆς ζωῆς μου, νὰ δημιουργήσω μιὰ στέγη γιὰ τὴν Ἀποφολιδωτικὴ Κυτταρολογία, πὸν πρόσφερε τόσο μεγάλες θετικὲς ὑπηρεσίες στὴν ἀνθρωπότητα. Ξέρω πῶς τὸ ἔργο μου εἶναι δύσκολο, ἀλλὰ δόξα τῷ Θεῷ, ἀκόμα διατηρῶ τὴν παλιά μου αἰσιοδοξία καὶ τὸ ἰδεῶδες ὅπου μοῦ δόθηκε τὸ προνόμιο νὰ ἀφιερῶσω ὅλη τὴν ἐπιστημονικὴ δράση μου». Ἦξερε λοιπὸν ὁ ἄνθρωπος τῶν 78 χρόνων πῶς ἡ ἡλικία δὲν ἀστειεύεται. Ἄλλὰ αὐτὴ δὲν ἦταν ἱκανὴ νὰ τοῦ κόψει τὰ φτερά. Ἔτσι τὸ κομψὸ του σπίτι στὸ Douglaston, κοντὰ στὴν Νέα Ὑόρκη, εἶχε ἀπογυμνωθεῖ ἀπὸ τὰ περισσότερα ἐπιπλά του καί, ὅσα εἶχαν ἀπομείνει, περιέμεναν τὴν σειρά τους γιὰ νὰ μεταφερθοῦν στὸ Μιαμί.

Ἦταν λαμπρὰ στὴν ὑγεία του καὶ γεμᾶτος κέφι πὸν θὰ πῆγαινε νὰ ἐγκαταλείψει τὴν καινούργια ζωή του. («Ἦδη ἀγόρασα ἐκεῖ», μοῦ ἔγραφε, «ἓνα ὄρατο

σπιτάκι με θέα στον ὠκεανὸ καὶ ὅλες τὶς ἀνέσεις . . . » Τὸ φθινοπωρινὸ δειλινό, πὸν ἀπὸ τὰ ἀνοιχτὰ παράθυρα ἔστελνε ποῦ καὶ ποῦ κιτρινωμένα φύλλα μέσα στὸ δωμάτιο, τύλιγε μὲ κάποιο πέπλο μελαγχολικὸ τὸν διάλογο τοῦ Παπανικολάου μὲ τὸ παρελθόν. Ἄλλὰ οἱ τελευταῖες χρυσῆς ἡλιακῆς ἀκτῖνες προσπαθοῦσαν νὰ διαπεράσουν τὶς ἐπιφυλάξεις γιὰ τὸ μέλλον σὰν φωτεινῆς ἐλπίδες . . .

Κοντός, μᾶλλον εὐσωμος, μὲ κάπως δυσανάλογα μεγάλο κεφάλι γιὰ τὸ σῶμα του καὶ κοντὸ λαιμό, μὲ μάτια γεμᾶτα καλωσύνη καὶ στόμα ἀδιάκοπα χαμογελαστό, ὁ μεγάλος Γεώργιος Παπανικολάου, ὁ θρυλικὸς Dr. Pap, δὲν εἶχε τίποτα πὸν νὰ ἀντιπροσωπεύει στὴν ἐμφάνισή του, οὔτε τὴν ἰδιοφυΐα του, οὔτε καὶ τὴν πολυτάραχη ὀδυσσειακὴ ζωὴ του. Ἦταν ὁ ἄνθρωπος πὸν συναντοῦμε στὸ πέρασμά μας χωρὶς νὰ τὸν προσέχουμε. Πάντα περιποιημένος, ἀλλὰ ἀπλοϊκός, συμπαθητικὸς, γεμᾶτος εὐγένεια καὶ μετριοφροσύνη, περπατοῦσε ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους σὰν κάποιος κοινὸς θνητός. Οἱ φυσιογνωμιστῆς τοῦ περασμένου αἰῶνα θὰ γέμιζαν ἀπογοήτευση ἂν προσπαθοῦσαν νὰ μαντεύσουν τὴν σημασία του, συνδυασμένη μὲ τὶς πιὸ ἀπίθανες ταλαιπωρίες τοῦ ἀνήσυχου βίου του.

Ὡστόσο, ὁ Παπανικολάου γιὰ νὰ φθάσει ἐκεῖ πὸν ἔφθασε, πέρασε ἀπὸ πολλὰ ἀνηφορικὰ μονοπάτια πὸν ἀπαρτίζουν τὴν μυθιστορηματικὴ ζωὴ του.

Ἄς παρακολουθήσουμε τὸ ἀγοράκι πὸν γεννήθηκε στὶς 13 Μαΐου 1883 στὴν Κύμη τῆς Εὐβοίας καὶ πὸν τριγύριζε στὰ μαγευτικὰ τοπία της, μὲ ποιὸς ξέρει ποιὸς πρωτόγονες σκέψεις καὶ ἀπίθανες φαντασίες. Ὁ πατέρας του, Νικόλαος Παπανικολάου, ἦταν καλὸς γιατρὸς καὶ Σαμαρείτης τῆς ἐποχῆς του στὴν κωμὸπολη τῆς Κύμης. Ἦταν καὶ πολιτευόμενος, ἐπανελημμένως βουλευτῆς καὶ δήμαρχος. Εἶχε δύο γιουὺς. Τὸν ἕναν τὸν προόριζε, ὅπως τόσο συχνὰ συμβαίνει, γιὰ διάδοχο καὶ συνεχιστὴ του. Ἔτσι τὸν ἔστειλε στὸ Γυμνάσιο στὴν Ἀθήνα, κι ἔπειτα νὰ σπουδάσει Ἰατρικὴ στὸ Ἐθνικὸ μας Πανεπιστήμιο. Χωρὶς ἐνθουσιασμό, δὲν ἐναντιώθηκε ὁ Γιώργος. Ἡ πατρικὴ ἐπιταγὴ ἦταν τότε ὑποχρεωτικὰ σεβαστή. Ἄλλὰ φαίνεται ὅτι ἀπὸ τότε τὸν ἐνδιέφεραν τὸ αἶνιγμα τοῦ σύμπαντος καὶ τὰ μυστήρια τοῦ ἀνθρώπου.

Ὅταν ὅμως στὰ 1905 πῆρε τὸ δίπλωμά του ἀπὸ τὴν Ἰατρικὴ Σχολή, ἄρχισαν τὰ μεγάλα προβλήματα. Δήλωσε στὸν πατέρα του πὸς δὲν θὰ ἀσκοῦσε τὸ ἱατρικὸ ἐπάγγελμα. Προτιμοῦσε τὸ καλοκαίρι, κάτω ἀπὸ τὰ φυλλώματα τῶν δένδρων, νὰ διαβάξει φιλοσοφία καὶ νὰ ἀφήνει τὸν νοῦ του νὰ συγκροῦται μὲ τὰ μεγάλα ἐρωτηματικά. Στὸ χειμωνιάτικο δωματιάκι του ἔμαθε μόνος του Γαλλικὰ καὶ Γερμανικὰ καὶ διάβαζε Kant, Nietzsche καὶ Schopenhauer. Ἔπαθε τότε ἕναν ψυχικὸ κλονισμό, ἐπειδὴ καὶ ἡ φιλοσοφία δὲν τὸν ἱκανοποιοῦσε. Τὸ ἀνήσυχο πνεῦμα του ξεκινοῦσε μὲ προβληματισμοὺς πὸν τὸν πλησίασαν ἀκόμη καὶ μὲ τὴν ἀγωνι-

στική περίοδο τοῦ δημοτικισμοῦ δίπλα στὸν Μαβίλη, τὸν Σοφοῦλη, τὸν Ἴωνα Δραγούμη. Τὰ βήματα ἦσαν ἄστατα καὶ γεμάτα ἀπορίες. Ἀλλὰ ἡ πνευματικὴ καλλιέργεια στάθηκε πολύτιμη παρακαταθήκη, ἀποδεικνύοντας ἔτσι, ἄλλη μιὰ φορά, πόση σημασία ἔχει γιὰ τὶς θετικὲς ἐπιστῆμες ἡ ἐγκυκλοπαιδικὴ μόρφωση.

Ὁ πατέρας του, ὅμως, ἀνυπομονοῦσε καὶ βέβαια ἀνησχοῦσε. Ὑστερα ἀπὸ τὴν στρατιωτικὴ του θητεία (1904 - 1906), τί θὰ γινόταν αὐτὸ τὸ παράξενο παιδί πὸν ἔγινε γιατρός, ἀλλὰ δὲν ἔκανε παρὰ περιπάτους στὰ μαγικὰ τοπία τῆς Κύμης διαβάζοντας ἀκατάληπτα βιβλία χωρὶς κανένα πρακτικὸ σκοπὸ; Πότε ἐπιτέλους θὰ καταστάλαζαν τὰ ἀνήσυχα μυαλά του, πὸν τὸν ἔφεραν συχνὰ σὲ συγκρούσεις μὲ τὴν παραδοσιακὴ νοοτροπία τοῦ πατέρα του;

Ἡ ἐλπίδα ὅτι τὸ Ἐξωτερικὸ θὰ τοῦ ἔδινε κάποια κατεύθυνση ἔπεισε τὸν στοργικὸ πατέρα νὰ δεχθεῖ τὴν παράκληση τοῦ γιοῦ του νὰ τὸν στείλει στὴν Γερμανία, νὰ συμπληρώσει τάχα τὶς ἰατρικὲς του γνώσεις (1907). Δὲν ὑπῆρχαν τότε, ὅπως ἄφθονες ὑπάρχουν σήμερα ὑποτροφίες, καὶ οἱ πατρικὲς ὕλικές θυσίες ἦταν σημαντικὲς. Στὸ ἔξωτερικὸ, ὅμως, ἀντὶ νὰ ἀσχοληθεῖ μὲ τὶς ποθούμενες πρακτικὲς ἐπαγγελματικὲς γνώσεις, ἢ ἀνθρωπολογία, ἢ ζωολογία καὶ γενικότερα ἢ βιολογία καὶ ἢ φιλοσοφία ἔγιναν στὸ Freiburg, στὴν Ἰένα καὶ ἔπειτα στὸ Μόναχο (ὅπου ἔλαβε τὸ Διδακτορικὸ Δίπλωμα Φιλοσοφίας) καὶ στὸ Παρίσι, τὰ θέματα τῆς σπουδῆς του. Ὅταν ὕστερα ἀπὸ τρία χρόνια (1910) γύρισε πίσω στὴν Ἑλλάδα, κανένα πρακτικὸ ἀποτέλεσμα γιὰ τὴν ἐπαγγελματικὴ διαδοχὴ τοῦ πατέρα του δὲν εἶχε προκύψει. Ἔτσι οὔτε ὁ ἴδιος ἤξερε πῶς νὰ χαρακτηρίσει τὴν ἐπαγγελματικὴ του κατάρτιση. Οὔτε ὁ ἴδιος ἤξερε ἀν εἶναι λίγο ἀνθρωπολόγος, ἢ λίγο ζωολόγος ἢ φιλόσοφος, ὅπωςδήποτε ὅμως ὄχι γιατρός ἰκανὸς νὰ ἀσκήσει τὴν ἀποστολὴ του. «Κτηνίατρο» τὸν χαρακτήριζε μὲ ἀπορία τὸ ἀπλοϊκὸ περιβάλλον τῆς Κύμης, πὸν ὕστερα ἀπὸ τὴν ἐπιστημονικὴ ἀτμόσφαιρα τῆς Γερμανίας, τὸν ἔπνιγε. Τὸ ἴδιο καὶ ὁ ἀείμνηστος Ἰωάννης Κατσαρᾶς, ὅταν γύρισε στὴν Ἀθήνα ἀπὸ τὴν Γερμανία, ὕστερα ἀπὸ εἰδικὲς σπουδὲς στὴν Παθολογικὴ Ἀνατομία, πὸν τὸν ἀνέδειξαν θεμελιωτὴ αὐτοῦ τοῦ Κλάδου στὸ Πανεπιστήμιό μας, ἔθεωρεῖτο ἀπὸ τὸ οἰκογενειακὸ περιβάλλον του σὰν «γιατρός τῶν νεκρῶν»!

Ἦταν ἐπόμενο ὁ νεαρὸς Παπανικολάου νὰ ζητήσει νὰ ξαναφύγει γιὰ τὸ ἔξωτερικὸ. Ἡ ἡλικία περνοῦσε, τὰ ὕλικά μέσα εἶχαν ἐξαντληθεῖ. Πῶς νὰ μὴ στενοχωρηθεῖ ὁ γερασμένος καὶ ἀπογοητευμένος πατέρας, ὅταν ἔμαθε πῶς ὁ γιός του, χωρὶς χρήματα, χωρὶς ἐπάγγελμα καὶ προοπτικὴ ἀποφάσισε, μὲ ποιὸς ξέρει πόσο λίγες οἰκονομίες, ὄχι μόνον νὰ ξαναφύγει στὰ 1910 γιὰ τὸ ἔξωτερικὸ, ἀλλὰ τὴν παραμονὴ νὰ ἐνώσει τὸν βίον του ἀπρόοπτα μὲ μιὰ ἀπρῶικη κοπέλλα καὶ ὡς ἦταν ἀρχοντοπούλα Μαυρογένη. Δὲν ἦταν ἔρωτας τρελλὸς πὸν τὸν παράσυρε. Τὴν γνώ-

ρισε, τὴν ἐξετίμησε, καὶ ἐκείνη χωρὶς διαταγμὸν ξεκίνησε γιὰ νὰ γίνῃ ἡ ἀπαραίτητη σύντροφος στὸ μακρυνὸ ταξίδι τῆς ζωῆς τοῦ Παπανικολάου. Τὸ ὄνομά της ἄλλωστε ἦταν Μαρία, ἀλλὰ καὶ Μάχη.

Ἐπένταροι καὶ τολμηροί, μὲ τὴν πεποίθησιν πὼς κάποτε θὰ ξεκρεμοῦσαν τὰ ἀστέρια, βρέθηκαν στὴν Γαλλία. Καὶ ἐκεῖ κάποια ἀπὸ τὶς ἀπίθανες ἐκεῖνες τύχες, ποὺ κατευθύνουν τοὺς ἀνθρώπους μὲ τὰ μεγάλα πεπρωμένα, ἔρριξε τὸν Παπανικολάου στὸ «ἰχθυοτροφεῖο» ποὺ ἀποτελοῦσε τὴν Αὐλὴ τοῦ γνωστοῦ φυσιοδίφῃ Πρίγκηπα Ἀλβέρτου τοῦ Μονακοῦ. Ἔτσι μέσα στὴν περιφρημὴ θαλαμηγὸ τοῦ «L'Hirondelle» ἔλαβε μέρος στὶς ὠκεανογραφικὰς ἐξερευνησεις. Μιὰ κινηματογραφικὴ ταινία τῆς ἐποχῆς μὲ τὶς σπασμωδικὰς κινήσεις, δείχνει τὸν Παπανικολάου νὰ ἀναζητεῖ μέσα στὰ ψάρια τὴν κατεύθυνσιν ποὺ δὲν εἶχε πάρει ἀκόμα. Ἀλλὰ, ἐπαγγελματικὰς ἀντιζηλίεσ μὲ κάποιον συνάδελφό του στὸ Ἐργαστήριον τῆς θαλαμηγού ἀνάγκασαν τὸν ὑπερήφανο, τὸν φιλότιμο Ρωμιό, νὰ ἐγκαταλείψει τὰ βάθη τοῦ ὠκεανοῦ. Ὁ θάνατος ἄλλωστε τῆς μητέρας του στὰ 1911 ἐπανάφερε τὸν Παπανικολάου στὴν Ἑλλάδα, ὅπου οἱ Βαλκανικοὶ Πόλεμοι τὸν καθήλωσαν στὸν στρατὸ ὡς τὰ 1913, ὁπότε ἀποφάσισε νὰ ἐκστρατεύσῃ στὸν μακρυνὸ Νέον Κόσμον. Ἐκεῖ σκέφθηκε νὰ ζητήσῃ ἄσυλον στὸν μεγάλον Ἀμερικανὸν ζωολόγον καὶ φυσιοδίφην, ἰδρυτὴ τῆς γενετικῆς, Thomas Hunt Morgan (Βραβεῖον Nobel 1933), ποὺ εἶχε λάβει γνώσιν γιὰ κάποια ἐργασία τοῦ Παπανικολάου τῆς γερμανικῆς ἐποχῆς. Γιὰ τοῦτο ἔγινε δεκτὸς μὲ φιλοφροσύνην. Αὐτὴ ὅμως δὲν μεταφράζεται σὲ μέσσα συντηρήσεως. Τί νὰ τὶς κάνει τὶς ἀπέραντες γνώσεις του, ἀφοῦ δὲν ἦταν ἱκανὸς χωρὶς ἐπάγγελμα νὰ συντηρήσῃ τὸ πεινασμένον ζευγάρι; Ἦταν ὡστόσο καὶ μουσικὸς ὁ πολύτροπος νέος. Καὶ νόμιζε πὼς τὸ βιολί του στὰ καφενεῖα τῆς Νέας Ὑόρκης θὰ μπορούσε νὰ ἀποσπᾷσει ὀβολοὺς, σὲ μιὰ ἐποχὴ ποὺ δὲν ὑπῆρχαν ἀκόμα ραδιόφωνα καὶ τηλεόρασις. Βιολιὰ ὑπῆρχαν ὅμως πολλὰ καὶ ἔτσι κατάντησε πωλητὴς σὲ κάποιο ἐλληνικὸν κατάστημα ταπητουργίας στὴν Νέα Ὑόρκη. Ὅμως γιὰ μιὰ δυὸ μέρες μονάχα, ἐπειδὴ τὸν ἀναγνώρισε κάποια γνωστὴ του κυρία καὶ ντράπηκε. Στὸ ἀναμεταξὺ ἡ κ. Μάχη δὲν πρόδιδε τὸ ὄνομά της. Μὲ καρτερίαν κατασκεύαζε κουμπιὰ γιὰ κάποιο μέγαλον κατάστημα, ἐνῶ ὁ πρωταγωνιστὴς ἔγινε προσωρινὰ δημοσιογράφος στὴν γνωστὴ ἐλληνικὴ ἐφημερίδα «Ἀτλαντὶς» τῆς Νέας Ὑόρκης. Ἡ ἀπελπισία λοιπὸν τὸν ξανάφερε στὸν Morgan, ποὺ ἐκτιμώντας τὴν μόρφωσιν καὶ τὴν ἐπιμονὴν τοῦ νέου, τοῦ βρῆκε ἐπιτέλους μιὰ θέσιν βοηθοῦ στὸ New York Hospital, στὸ Παθολογοανατομικὸ Ἐργαστήριον. Κλειδώνει τότε στὴν θῆκην τοῦ τῷ βιολί του γιὰ νὰ τὸ προορίσει ὡς ἀνταμοιβή του, ὅταν θὰ ἔχει μάθει ἀγγλικά.

Στὴν Νέα Ὑόρκη, λοιπὸν, ἡ μοῖρα τοῦ ἔρριξε τὴν ἄγκυραν τῆς στὰ 1914.

Ἐκεῖ τὸ ἔρασιτεχνικὸ ὡς τότε μυαλὸ τοῦ Παπανικολάου μὲ τὴν κολοσσιαία μὀρφωση καὶ τὴν ἀδάμαστη φαντασία, πὸν δὲν εἶχαν ὠστόσο ποτὲ σταθεῖ σὲ κανένα συγκεκριμένο κλάδο, ἀπλώνεται πρὸς τὴν βιολογικὴ ἔρευνα.

Ἄλκοολισμὸς καὶ κληρονομικότης, τὰ χρωματοσώματα τῶν θηλέων, ἡ περιοδικότης ὀρισμένων γυναικείων φαινομένων, γιὰ πρώτη φορὰ συνδυασμένη μὲ τὴν ἐξέταση τῶν ζωϊκῶν ἐκκριμάτων (1917) καὶ πολλὰ ἄλλα, γίνονται τὰ θέματα τῆς πρωτότυπης ἔρευνάς του. Ἐχον ἀπήχηση οἱ ἐργασίες του καὶ τοῦ προσφέρουν τὸν παράξενο, σχετικὰ μὲ αὐτές, τίτλο τοῦ Ἐκτάκτου Καθηγητοῦ τῆς Κλινικῆς Ἀνατομίας στὸ Πανεπιστήμιο Cornell τῆς Νέας Ὑόρκης, ὅπου ποτὲ του δὲν ἐδίδαξε Ἀνατομία. Κυτταρολογία μάλιστα, ἀλλὰ πολὺ ἀργότερα. Ἀγαθὴ φήμη τὸν παρακολουθεῖ μὲ κάποια μισθολογικὴ ἄνεση. Ἀγοράζει τότε τὸ πρῶτο σπίτι στὴν Νέα Ὑόρκη, διορίζεται ὅμως ἀπὸ τὸν Ἐλευθέριο Βενιζέλο στὰ 1917 Τακτικὸς Καθηγητὴς τῆς Ζωολογίας στὸ Πανεπιστήμιο τῶν Ἀθηνῶν, διάδοχος τοῦ μακαρίτη Ἀποστολίδη. Ἡ παρεξηγημένη σφραγίδα τοῦ ζωολόγου εἶχε φαίνεται ἀποτυπωθεῖ ἀπάνω του. Δὲν πρόλαβε ὅμως νὰ ἀναλάβει τὴν Ἔδρα. Τὸν ἔπασαν οἱ πολιτικὲς περιπέτειες τῆς ἐποχῆς. Σὲ μιὰ δεύτερη πρόσκληση, ὅταν συγκροτήθηκε τὸ Πανεπιστήμιο τῆς Θεσσαλονίκης στὰ 1928, δὲν μπόρεσε νὰ ἀνταποκριθεῖ, γιὰτὶ εἶχε δημιουργήσει μονάχος τὰ μέσα πὸν χρειάσθηκαν γιὰ τὶς ἔρευνές του καὶ ὕστερα ἀπὸ λίγο ἔπεισε τὴν Νέα Ὑόρκη καὶ ὀλόκληρο τὸν κόσμον ὅτι δὲν τοῦ ταίριαζε κανένας ἀκαδημαϊκὸς τίτλος, καμιά ἱατρικὴ ειδικότης, γιὰτὶ ἐφεῦρε μόνος του, ἐπιτέλους, τὴν κατεύθυνσή του. Καὶ ἡ Κα Μάχη στάθηκε μὲ αὐταπάρνηση κοντά του, χωρὶς ἐπιστημονικὲς προϋποθέσεις, ἀλλὰ μὲ εἰφνῖα καὶ ἀντίληψη πὸν τὴν κατέστησαν ἔμπειρο βοηθὸ του.

Ἐπρεπε νὰ διαθέτει μεγάλη φαντασία, βαθειὰ μὀρφωση καὶ ἐξαιρετικὴ ἱπποκρατικὴ παρατηρητικότητα γιὰ νὰ στρέψει τὴν προσοχή του, ὄχι στὴν μελέτη τῶν κυττάρων πὸν συγκροτοῦν τὴν συνοχὴ τῶν ἀνθρώπινων ἰστῶν, ὅπως τόσοι καὶ τόσοι πρὶν ἀπ' αὐτὸν εἶχαν πραγματοποιήσει, ἀλλὰ στὴν μεμονωμένη μορφή τους, ἄγνωστη καὶ ἄχρηστη ὡς τότε θεωρούμενη, τὴν μορφή τῶν κυττάρων πὸν μὲ τὴν φθορὰ ἐγκαταλείπουν τὸ σῶμα μας, δηλαδὴ ἀποφολιδώνονται. Αὐτὴ ἡ στροφή τοῦ πρωτότυπου ἐνδιαφέροντος τοῦ Παπανικολάου, μακριὰ ἀπὸ τὴν παραδοσιακὴ ἐπιστήμη, χαρακτηρίζει τὸ πρῶτο ἀξιοθαύμαστο βῆμα τῆς ἰδιοφυίας του. Ἀφοῦ σπούδασε τὸν πιὸ ἀπίθανο συνδυασμὸ γνώσεων, χωρὶς σχέδιο, χωρὶς συγκεκριμένο σκοπὸ, χωρὶς προγραμματισμένη προοπτικὴ, κατόρθωσε νὰ γίνῃ ἕνας ἀπὸ τοὺς κυριώτερους στυλοβάτες τῆς σημερινῆς ἱατρικῆς ἐπιστήμης. Μακριὰ ἀπὸ τὸν ἐπιστημονικὸ συμβατισμὸ κατόρθωσε νὰ ἀνακαλύψει ἕναν ὀλόκληρο κυτταρικὸν κόσμον, ἄγνωστο ὡς τότε, περιφρονημένο καὶ παραπεταμένο: τὸν κόσμον τῶν κυττάρων

πὸν βρίσκονται στὴν ἐπιφάνεια τῶν ἀνθρώπινων κοιλοτήτων καὶ ξεκολλοῦν καὶ πέφτουν μὲ τὴν φθορά. Τὸν φανταζόμαστε, νύχτα - μέρα σκυμμένο ἀπάνω στὸ μικροσκόπιο, νὰ παρακολουθεῖ μὲ ἔκθαμβα μάτια καὶ μὲ ἀδιάκοπο καρδιοχτύπι, τὰ καταπληκτικὰ ὅσο καὶ πολύμορφα ὄργανα τῆς φύσεως πὸν περιέχουν τὸ ἀνεξιχνίαστο ἀκόμη μυστήριον τῆς ζωϊκῆς ὑποστάσεως. Πόση προσοχὴ ἔπρεπε νὰ συγκεντρώνει ὁ ἐρευνητὴς γιὰ νὰ ξεχωρίζει τὶς μορφολογικὰς λεπτομέρειες καὶ τὴν ἀντιστοιχίαν τους μὲ τὶς φυσιολογικὰς καὶ παθολογικὰς λειτουργικὰς ἐκδηλώσεις! Ἡ μελέτη αὐτῶν τῶν κυττάρων, τὸν ὀδήγησε (1939) στὴν ἀνακάλυψιν τῶν χαρακτηριστικῶν τῶν πρώτων σταδίων τῆς δημιουργίας τοῦ καρκίνου καὶ ἔτσι στὴν δυνατότητα τῆς ἀνιχνεύσεως καὶ διαγνώσεως τῆς καταραμένης νόσου, σὲ μιὰ ἐποχὴ πὸν δὲν ἔχει ἀκόμη ἀναπτύξει τὴν καταστρεπτικὴν κακοήθειάν της. Ἡ σχετικὴ ἐπιβεβαιωτικὴ μονογραφία του τοῦ 1943 θὰ μείνῃ ἱστορικὴ. Καὶ εἶναι φανερὸ ὅτι, ὅταν ἡ θεραπευτικὴ ἀγωγὴ προφθαίνει νὰ ἐφαρμοσθεῖ σ' αὐτὴν τὴν πρώϊμην ἐποχὴν, τὰ ἀποτελέσματά της εἶναι ἀπείρως ἀνώτερα. "Ἄν σήμερα παρατηρεῖται σημαντικὴ βελτίωσις τῶν θεραπευτικῶν ἀποτελεσμάτων τοῦ καρκίνου σὲ ὅλους τοὺς κλάδους τῆς Ἰατρικῆς, αὐτὸ τὸ ἀνθρωποσωτήριον ἀποτέλεσμα ὀφείλεται στὴν πρώϊμην ἀνιχνεύσι καὶ ἀνακάλυψίν του μὲ τὴν μέθοδον Παπανικολάου, γνωστὴ σήμερα ὄχι μόνον σὲ κάθε ἱατρικὴ γωνίαν τῆς γῆς, ὅπου καὶ ἐφαρμόζεται ἢ ἀνιχνευτικὴ μέθοδός του, ἀλλὰ καὶ σὲ ὅλα τὰ στρώματα τῆς κοινωνίας.

Δὲν ὑπῆρξε καρκινολόγος, ὅπως σφαιερὰ συχνὰ θεωρεῖται. Οὔτε ὑπῆρξε συνεχιστὴς ὁ Παπανικολάου κάποιων προηγούμενων ἐρευνῶν, ὅπως συνήθως συμβαίνει στὴν ἐξέλιξιν τῆς ἐπιστήμης. Ὑπῆρξε ὁ πρῶτος πὸν συνέλαβε τὴν ἰδέαν καὶ ὁ ἴδιος πὸν πραγματοποιοῖσε ἀτόφια τὴν πρακτικὴν ἀπόδοσίν της γιὰ τὸν ἄνθρωπον. Ἄπειρα εἶναι ἀκόμα καὶ ἄλλα ἐρευνητικὰ συμπεράσματα, καὶ ἰδίως ἐνδοκρινολογικά, πὸν συγκροτοῦν τὸν νέον αὐτὸν κλάδον τῆς Ἰατρικῆς μὲ δημιουργὸν τὸν Παπανικολάου, τὴν («Ἀποφολιωτικὴν») δηλαδὴ «Κυτταρολογία» καὶ πὸν δὲνμποροῦν βέβαια νὰ περιγραφοῦν λεπτομερέστερα ἐδῶ. Στὸν περίφημον πολύχρωμον "Ἀτλαντα, ὅπου συγκέντρωσε τοὺς διαφόρους κυτταρικοὺς τύπους (καὶ πὸν παρουσίασε στὴν Ἀκαδημίαν ὁ ἀείμνηστος Ἀριστοτέλης Κούζης), ἀπεικονίζονται ὄλες οἱ λεπτομέρειες τῆς ἐρευνᾶς του. Ἀναρίθμητες εἶναι οἱ δημοσιεύσεις καὶ ἀνακοινώσεις του. Καὶ ἄπειρα ἀκόμη τὰ βραβεῖα καὶ οἱ τιμητικὰς διακρίσεις πὸν τοῦ ἔχουν ἀπονεμηθεῖ ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου.

Πολλὰ Πανεπιστήμια πρότειναν τὸν Παπανικολάου γιὰ τὸ Βραβεῖον Nobel. Παρασκευιακὰς ἐνέργειες ἐμπόδισαν δυστυχῶς τὴν ἐκλογὴν του. Δὲν εἶχε ὅμως ἀνάγκη ἀπὸ βραβεῖα ὁ Παπανικολάου γιὰ νὰ δοξασθεῖ. Τὸ ὄνομά του ἔστω καὶ μὲ τὴν συγκοπὴν σὲ Dr. Pap βρίσκεται στὴν σκέψιν καὶ τὰ χεῖλη ὄλου τοῦ κόσμου.

Ἄλλὰ δὲν πρέπει νὰ νομισθεῖ πὼς οἱ ἐρευνητικὲς παρατηρήσεις καὶ τὰ συμπεράσματα τοῦ Παπανικολάου ἔγιναν ἀμέσως δεκτὰ χωρὶς ἀντιρρήσεις. Ὅλων τῶν μεγάλων πρωτοπόρων οἱ ἀντιλήψεις περνοῦν ἀπὸ τὸ στενὸ διυλιστήριον τῆς ἀμφιβολίας. Τὸ παράδοξο ὄλικὸ τῆς ἔρευνας ξένισε πολλοὺς ἐπιστήμονες καὶ ἡ σημασία τῶν συμπερασμάτων ἀκόμη περισσοῦτερο. Ἦταν πρώτη φορὰ πὸν ἡ ἐπιστήμη ἔστρεφε τὴν προσοχὴν τῆς πρὸς τὰ ἀποφολιδωμένα κύτταρα. Ἡ σύγκριση τῶν κυτταρολογικῶν εὐρημάτων μὲ τὴν κλινικὴν ἐξέλιξιν ἀπαιτοῦσε μεγάλην προσοχὴν καὶ πείρα, γιὰ νὰ ἀποβεῖ δογματικὴ. Ἀκούστηκαν λοιπὸν ἐπιφυλάξεις καὶ φθονερὲς ἐπιθέσεις καὶ ἔντονος μάλιστα συζητήσεως, ὥσπου νὰ ἀποδειχθεῖ ἡ ἀλήθεια. Καὶ αὐτὸ ἀπαιτοῦσε, ὅπως πάντα, τὴν πάροδο τοῦ χρόνου. Ἄν ζοῦσε σήμερον ἐνενήντα χρόνων ὁ Παπανικολάου, εὐσταθεῖ ὁ ἰσχυρισμὸς ὅτι ἀσφαλῶς θὰ ἀποκτοῦσε καὶ τὸ Βραβεῖο Nobel.

Ἡ μέθοδος εἶναι ἀπλούστατη καὶ ἔτσι εὐκόλη ἢ ἐφαρμογὴ τῆς. Τὰ ἐκκρίματα πὸν παραλαμβάνονται μὲ εἰδικὴ τεχνικὴ ἀπὸ τὴν σωματικὴν κοιλότητα, ἀπλώνονται σὲ ἀντικειμενοφόρες πλάκες, σταθεροποιοῦνται, χρωματίζονται μὲ εἰδικὰ χρωστικὰ κατὰ Παπανικολάου καὶ ἐξετάζονται στὸ μικροσκοπίον ἀπὸ ἔμπειρα εἰδικευμένα πρόσωπα πὸν διακρίνουν τὰ κυτταρικὰ χαρακτηριστικὰ καὶ θέτουν τὴν ἀποφασιστικὴν διάγνωσιν.

Ἄλλὰ γιὰ νὰ ἀποφευχθοῦν παρεξηγήσεις καὶ νὰ ἐπιβληθεῖ ἡ ἀλήθεια τοῦ ἀνιχνευτικοῦ καὶ διαγνωστικοῦ ἀποτελέσματος, ἀπ' ὅπου, σὲ τελευταία ἀνάλυσιν, ἐξαρτᾶται ἡ ζωὴ τοῦ ἐξεταζομένου, ἔπρεπε νὰ κατανεμηθοῦν τὰ ἐξεταστικὰ ἀποτελέσματα σὲ κυτταρικὰς κατηγορίας καὶ αὐτὲς σὲ ὠρισμένους κλάσεις πὸν νὰ μὴν ἐπιδέχονται ἀμφιβολίας. Ὅμως καὶ στὴν περίπτωσιν ὁρμονικῆς ἀναζητήσεως μὲ τὰ κυτταρολογικὰ εὐρήματα (1933), ἔπρεπε νὰ ἐξασφαλισθεῖ ἡ ἀντιστοιχία τῶν μὲ τὴν ἠδξήμενη ἢ ἐλαττωμένη ἐπίδραση ὠρισμένων ὁρμονῶν καὶ τὴν σύγκρισήν τῶν μὲ τὴν βιοχημικὴν παρουσίαν τῶν στὰ οὖρα καὶ τὸ αἷμα. Ἐξάλλου ἔπρεπε νὰ ἀποφεύγονται ὠρισμέναι ἐνέργειαι, πὸν πρὶν ἀπὸ τὴν ἐξεταστικὴν λήψιν ἀλλοιώνουν τὴν κυτταρικὴν σύνθεσιν καὶ ἔτσι τὸ ἐξεταστικὸν ἀποτέλεσμα. Τέλος ἔπρεπε νὰ ἐξασφαλισθεῖ ἡ ἐκμάθησιν τῆς ὀρθῆς τεχνικῆς τῆς λήψεως τῶν ἐπιχρισμάτων καὶ ὁ τεχνιτὸς χρωματισμὸς τῶν κυττάρων πὸν ἀποτελοῦν ἀπαραίτητες τεχνικὰς προϋποθέσεις.

Ὅλα αὐτὰ ἔγιναν ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν Παπανικολάου καὶ δὲν ἔχουν διαφενεθεῖ ἀπὸ κανέναν, ὥστε τὰ ἐξεταστικὰ πορίσματα νὰ μὴν ἐπιδέχονται ἀμφισβητήσεις, ὅταν ἔχουν τηρηθεῖ οἱ προϋποτιθέμενοι ὅροι. Καὶ εἶναι ἀκόμη ἀνάγκη νὰ ἐξαρθεῖ τὸ ὅτι, στὴν περίπτωσιν τῆς θετικῆς διαγνώσεως τῶν κλάσεων τοῦ καρκίνου, ἡ ἀντικειμενικὴ καὶ ἡ εὐσυνειδησία τοῦ Παπανικολάου ἐπέμενε πάντοτε καὶ στὴν ἱστολογικὴ ἐπιβεβαίωσιν μὲ τὴν βιοψία. Ἔτσι δημιουργήθησαν καὶ ἐξελιγμένες

ΠΑΑ 1973

ιστολογικὲς ἀντιλήψεις τῆς κυτταρικῆς κακοηθείας, ὅπως ὁ προεισδυτικὸς καρκίνος, ἡ ὑποπλασία καὶ ὁ μικροκαρκίνος, μεγάλης κλινικῆς σημασίας.

Ἡ ἀνιχνευτικὴ μέθοδος Παπανικολάου εἶναι φανερὸ ὅτι ἀποβλέπει στὴν ἐφαρμογὴ τῆς σὲ ἀνύποπτο χρόνο, ἂν πρόκειται δηλαδή ν' ἀνακαλύψει τὴν πάθηση πρὶν ἐμφανισθοῦν συμπτώματα. Σ' αὐτὴν τὴν προληπτικὴ καὶ ἔγκαιρη γιὰ τὴν σωτηρία τοῦ ἀρρώστου ἐνέργεια ἔγκειται ἡ μεγάλη πρακτικὴ ἀξία τῆς. Ὡστε πρέπει νὰ κατανοηθεῖ ὅτι ἡ ἀνιχνευτικὴ μέθοδος Παπανικολάου δὲν περιορίζεται στὴν ἀρμοδιότητα τῶν ἀντικαρκινικῶν κέντρων, ὅπου οἱ ἀσθενεῖς συχνὰ προσέρχονται μὲ ὑποπτα ἢ πιθανὰ γιὰ τὴν θετικὴ διάγνωση φαινόμενα. Ὅλα τὰ νοσοκομεῖα καὶ ὄλες οἱ εἰδικότητες καλοῦνται νὰ ἀνιχνεύουν. Ἀλλὰ καὶ ὅλοι οἱ πολῖτες, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, ὀφείλουν δύο φορές τὸν χρόνο νὰ ὑποβάλλονται στὴν ἀνιχνευτικὴ ἐξέταση, καὶ ἀκόμη περισσότερο, ἂν ὑπάρχουν ἔστω καὶ ἐλαφρὰ ἐνοχλήματα ἢ ἀνώμαλα φαινόμενα πὸν νὰ συνδέονται μὲ τὴν περιοχὴ τῶν σωματικῶν κοιλοτήτων (στόμα, πνεύμων, κόλπος, στόμαχος, μαστός, ἔντερον, οὐροποιητικὸν σύστημα, κλπ.).

Αὐτὴ ἡ ἀπαιτούμενη ἀνιχνευτικὴ ἐξέταση ὅλου τοῦ πληθυσμοῦ τῆς γῆς, ἀποτελεῖ δυστυχῶς τὴν Ἀχίλλειο πτέρνα τῆς μεθόδου, ἐπειδὴ, τόσο ἀπὸ τὴν ἱατρικὴ ὄσο καὶ ἀπὸ τὴν κοινωνικὴ πλευρὰ, δὲν εἶναι κατορθωτὴ ἡ κάλυψη ὅλης τῆς ἐκτάσεως τῆς ποθητῆς ἐφαρμογῆς. Πῶς νὰ ἐπιβληθεῖ ὑποχρεωτικά; Καὶ πῶς νὰ ἐξευρεθεῖ, τὸ τεράστιο καὶ δαπανηρότατο ἐπιστημονικὸ ἐπιτελεῖο; Σὲ πολλὰς χώρες, ὡστόσο, ἔχουν δημιουργηθεῖ «Κυτταρολογικαὶ Ἑταιρεῖαι» καὶ στὸ Σικάγο «Κυτταρολογικὴ Ἀκαδημία» πὸν συνεχίζουν ἀπὸ κάθε πλευρὰ τὴν σχετικὴ ἔρευνα.

Στὴν πατρίδα τοῦ Παπανικολάου, ὁ ἴδιος φρόντισε νὰ ἀποστείλει Ἕλληνας μαθητὲς του, πὸν δημιούργησαν τὸν κλάδο καὶ ἔχουν σήμερα τόσο πολλαπλασιασθεῖ, ὥστε ἀποκλείεται νὰ ἀναφεροῦν ὀνόματα. Δὲν μπορῶ, ὅμως, χάρις στὴν Ἱστορίαν, νὰ παρασιωπήσω ὅτι τὸ πρῶτο ὀργανωμένον Κρατικὸν καὶ Πανεπιστημιακὸν Κυτταρολογικὸν Ἐργαστήριον, ἰδρύθηκε στὰ 1955 στὸ Μαιευτήριον («Ἀλεξάνδρα») ἀπὸ τὴν ἔμπειρον μαθήτριά του Παπανικολάου, ἱατρὸν κ. Λίνα Τσακίρη - Κουτήφαρη, πὸν εἰδικεύθηκε πολλὰ χρόνια κοντά του καὶ εἶναι ἡ μόνη Ὑφηγήτρια τοῦ κλάδου στὴν Ἱατρικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Δυστυχῶς ἡ προσπάθεια προφυλακτικῆς ἐπεκτάσεως τῆς ἀνιχνεύσεως στίς ἐπαρχίες καὶ τὴν ὑπαιθρον μὲ κινητὰ συνεργεῖα, ἔμεινε ὀραματισμός. Ἔτσι ἡ ἀγνοία καὶ ἡ ἀμέλεια συνεχίζονται στὸν τόπον μας. Ὅταν ἔγινε ἡ προβολὴ τῆς ταινίας τῆς («Ὁδύσσειας τοῦ Dr. Ραρ»), πὸν μνημόνευσα παραπάνω, βρέθηκαν ἄνθρωποι νὰ ἀναμένουν τὸ «ἄλμα ἐπὶ κοντῶ» συγχέοντας ἐξ αἰτίας τῆς συνωνυμίας τὸν σοφὸν μὲ τὸν ἀθλητὴν, γνωστότερον φαίνεται στὸ ἑλληνικὸ κοινὸ!

Ἡ μεγάλη σημασία τῆς ἐφαρμογῆς τῆς μεθόδου ἐξαρτᾶται λοιπὸν διεθνῶς

ἀπὸ τὴν διαφώτιση τοῦ κοινοῦ, τὴν εὐσυνειδησία τῶν ἰατρῶν καὶ τὴν πρωτοβουλία τῆς κοινωνίας. Τὰ σχετικὰ ἀκόμη λίγα ἑκατομμύρια πολιτῶν ποὺ ἐξετάζονται τὸν χρόνον, δὲν ἀποτελοῦν παρὰ «σταγόνα ἐν ὠκεανῷ», ἐνῶ ἡ ἐφαρμογὴ τῆς ἔγκαιρης ἀνιχνεύσεως στὴν κλίμακα ποὺ ἀπαιτεῖ ὁ πληθυσμὸς τοῦ πλανήτου θὰ σήμαινε τὴν σωτηρία ἑκατομμυρίων ἀνθρώπων. Ὅπου ἀνακαλύπτονται ἔγκαιρα θεραπεύσιμες περιπτώσεις, τὰ θεραπευτικὰ ἀποτελέσματα, σὲ ὠρισμένες προσιτὲς σωματικὲς περιοχάς, δὲν ἀπέχουν ἀπὸ τὰ ἀποτελέσματα τῆς θεραπείας τῶν καλοήθων παθήσεων. Παράδειγμα ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς Διεθύνσεώς μου τοῦ Μαιευτηρίου («Ἀλεξάνδρα») εἶναι τὸ γεγονός ὅτι ἡ κυτταρολογικὴ ἀνίχνευση σὲ ὄλες τὶς γυναῖκες ποὺ προσήρχοντο στὰ Ἐξωτερικὰ Ἱατρεῖα τοῦ Ἰδρύματος, χωρὶς ἄλλες αἰτίες, χωρὶς συμπτώματα καὶ σὲ ἀνύποπτο χρόνον, ἀνύψωσε τὴν ἀνακάλυψη τοῦ ποσοστοῦ ἀρχομένων καὶ ἔτσι ἐγχειρησίμων καρκίνων τῆς μήτρας ἀπὸ 20% σὲ 60% καὶ τὴν μετεγχειρητικὴ ἐπιβίωση μετὰ πενταετία σὲ 80.2%.

Ἀποτελεῖ γιὰ τὴν ἱατρικὴ συνείδηση σοβαρότατο πλῆγμα τὸ γεγονός ὅτι, ἐνῶ ἡ μέθοδος Παπανικολάου ὀδηγεῖ στὴν σωτηρία τόσων ἀνθρώπων, ἐξωεπιστημονικὰ αἰτία ἀναχαιτίζουσι τὴν ἔκταση τῆς ἐφαρμογῆς της.

Ἀλλὰ ἰδοὺ καὶ κάτι ἄλλο χαρακτηριστικὸ γιὰ τὸν ἄνδρα. Τὰ μακρὰ χρόνια τῆς ζωῆς του στὴν πολυτάραχη Ἀμερικὴ δὲν τὸν ἄφησαν νὰ ξεχάσει οὔτε μιὰ στιγμή τὴν Πατρίδα του. «Ὅσον καιρὸ κι' ἂν ζήσει κανεὶς μακριὰ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, δὲν μπορεῖ νὰ βγάλει τὴν νοσταλγικὴ ἀνάμνησή της ἀπὸ τὴν ψυχὴ του», μοῦ ἔγραφε στὶς 9 Ὀκτωβρίου τοῦ 1961, τέσσερις μῆνες πρὶν ἀπὸ τὸν θάνατό του. «Θὰ ἤμουν ἐξαιρετικὰ εὐτυχῆς ἂν τὸ ἔργο ποὺ γίνεταί τώρα στὸ Miami, γινόταν στὸν τόπο ὅπου πάντα ὀνειροπολοῦσα νὰ ζήσω τὰ τελευταῖα χρόνια τῆς ζωῆς μου...». Πράγματι, ἐπίσκεψη τοῦ Παπανικολάου στὴν Ἀθήνα στὰ 1958 δὲν κατόρθωσε νὰ ἐξεύρει τίς οικονομικὰς προϋποθέσεις γιὰ τὴν ἐκπλήρωση αὐτῆς τῆς ἐπιθυμίας του. Καὶ συνεχίζει «... Ἄν ἤμουν νεώτερος, μποροῦσα νὰ ἔχω τὴν ἐλπίδα ὅτι μετὰ ἓνα ἢ δύο ἢ τρεῖς χρόνια θὰ μοῦ ἦταν ἴσως δυνατὸν νὰ ἐλευθερωθῶ ἀπὸ τίς ἐδῶ ὑποχρεώσεις μου, ὥστε νὰ περνῶ ἓνα μεγάλο μέρος τοῦ καιροῦ μου στὴν Ἑλλάδα. Δυστυχῶς τὰ χρόνια ποὺ μοῦ ἀπομένουν, γιὰ νὰ συνεχίσω μὲ κάποια ἐντατικότητά τὴν ἐπιστημονικὴ μου ἐργασία, εἶναι σχετικῶς ὀλίγα καὶ συνεπῶς ἀνεπαρκῆ γιὰ νὰ δικαιολογήσω ἓνα τόσο φιλόδοξο σχέδιον».

Αὐτὴ ἡ ἐπιθυμία του, ποὺ δὲν κατόρθωσε νὰ τὴν ἐκπληρώσει, ὄπηξε ἢ μόνη ἴσως ἦτα του στὸν τραχὺ ἀγῶνα τοῦ βίου του. Ἡ μεγάλη δημιουργικὴ του πνοὴ ποὺ νίκησε τὸν θάνατο ἑκατομμυρίων ἀνθρώπων, δὲν μπόρεσε νὰ νικήσει καὶ τὸν δικό του, τὴν στιγμή μάλιστα ποὺ τὰ φτερὰ τῆς γενναίας φαντασίας του ἐτοιμάζαν καινούργια ἐξόρμηση. Πέθανε ἀπτόμα στὸ Miami, στὶς 20 Φεβρουαρίου τοῦ

1962, 79 χρόνων. Ὁ θάνατος ὁμῶς τῶν μεγάλων δημιουργῶν ἀποτελεῖ τὴν ἀπαρχὴ τῆς ἀθανασίας τους.

Τὸ 1969, ἡ Ἀντικαρκινικὴ Ἀμερικανικὴ Ἑταιρεία ἐξέλεξε ἰσόβιον Ἐπίτιμον Πρόεδρόν της (πρωτάκουστη τιμὴ) τὴν κ. Μάχη Παπανικολάου, γιὰ νὰ τιμήσει τὸν μεγάλο σύζυγο, ἀλλὰ καὶ τὴν σύντροφό του, πὺν στάθηκε, χωρὶς ἐπιστημονικὸ τίτλο καὶ προπαίδευση, ὁ πολύτιμος βοηθὸς τοῦ ἔργου του. Ἡ κ. Παπανικολάου ἐξακολοθεῖ καὶ σήμερα σὲ μεγάλη ἡλικία, νὰ ἐπιβλέπει μὲ τὴν ἐμπειρικὴ εἰδικότητά της, τὴν «Στέγη τῆς Κυτταρολογίας» στὸ Μιαμι, σὰν πιστὸς διάδοχος τοῦ συζύγου της. Ἄς εὐαρεστηθεῖ νὰ δεχθεῖ τὴν ταπεινὴ ἔκφραση τοῦ σεβασμοῦ καὶ τοῦ θαυμασμοῦ μας.

Ἀνάμεσα στὰ ἄπειρα καὶ ἀθάνατα στεφάνια πὺν θὰ συμβολίζον τὴν αἰώνια εὐγνωμοσύνη τῆς ἀνθρωπότητος στὸν μεγάλο εὐεργέτη της, ἓνα κλωνάρι ἀπὸ κάποιον δενδράκι τῆς Πατρίδας του ἦταν βέβαια ἐκεῖνο πὺν ἡ ψυχὴ του ποθοῦσε.

Τὴν Ἑλληνικὴ Σημαία τὴν κράτησε πάντα ψηλὰ καὶ ἡ Πατρίδα του, περήφανη γιὰ τὸ παιδί της, θρήνησε τὸ χαμό του, τοῦ ἔστησε προτομὲς καὶ θὰ κυκλοφορήσει, ὅπως πληροφοροῦμαι, γραμματόσημο μὲ τὴν μορφὴ του, ἀλλὰ προπάντων θὰ διατηρεῖ ἓνα ἄορατο μνημεῖο γεμᾶτο δόξα καὶ εὐγνωμοσύνη πὺν θὰ τὸ προσκυνοῦν αἰώνια οἱ ἄνθρωποι.